

Georg Nørregaard: *Nykøbing på Falster gennem tiderne I*. (Nykøbing F. kommune, 1977). 450 s.

I disse år arbejdes der med en stort anlagt undersøgelse, som på grundlag af historiske, topografiske og arkæologiske studier skal redegøre for købstædernes opståen og middelalderlige historie. Hvor nødvendigt dette arbejde er, fremgår af det bind, Georg Nørregaard har udsendt om Nykøbing F.s historie til og med begyndelsen af forrige århundrede, og som skal følges af et andet bind, der fører skildringen ned til 1970. Skønt det er en særdeles kyndig forfatter, der har fået opgaven betroet, mærkes det tydeligt, at manglen på kilder hæmmer ham, og særligt savnes det arkæologiske stof, der kun omtales i billedteksterne. Et afsnit om byens jordfund og bygningslevninger mangler, men oplysningerne herom er så spredte og ufuldstændige, at der ikke kan gives en sammenhængende beskrivelse af nogen værdi. Det indledende kapitel om forhistorien siger intet om det bysamfund, der opstod på stedet.

Som det fremgår af navnet, hører Nykøbing ikke til de ældste købstæder. Den må regnes til de byer, som er opstået ved en borg, og for hvilke Søborg i Nordsjælland er det bedste eksempel. Borgen var det primære og byen helt afhængig af den, og da borgen i det 16. århundrede forsvandt, gik også købstaden til grunde. I Nykøbing blev borgen stående, men selv om den var forsvundet, ville bysamfundet alligevel have haft kraft til at overleve, fordi den som færgersted og på andre måder havde forudsætninger for at trives. Først fra den yngre middelalder findes der dog så mange kilder, at der kan fortælles noget om byens liv, dens styre og dens kirker og kloster, men nødtvungent har Georg Nørregaard kunnet fortælle mere om, hvad der foregik på slottet, skønt det ikke har meget med byen at gøre, men kilderne er her rigeligere.

Bogen har som undertitel Dronningernes by, fordi stedet i lange tider hørte under enkedronningernes livgeding, og de residerede på slottet. Til disse hoffer var i vekslende perioder knyttet personligheder, som man ellers ikke ville vente at finde i en provinsby, og bogen fortæller fængslende om disse mennesker og deres betydning. Særligt har vist Frederik d. 2.s dronning Sophie og hendes travle virksomhed gjort Nykøbing til mere end andre købstæder, men da slottet 1767 blev solgt og snart efter nedrevet, fik byen de samme levevilkår som andre. Udviklingen i den følgende periode viste imidlertid, at den kunne klare sig selvstændigt.

Helge Søgaard

Henning Hall: *Skår af Randlev-Bjerager sognes historie*. (Udgivet af fortælleren på eget forlag, 1971). 436 s.

»Fortælleren« kalder pastor Henning Hall sig både på forflappen til sin bogs omslagspapir og i forlagsangivelsen (Hall var ved udgivelsen præst i Randlev, nu i Randers). Betegnelsen virker umiddelbart lidt krukke; men efter en gennemlæsning af bogen må det indrømmes, at den såmænd ikke er så fejl endda. Det er virkelig historiefortælling og oven i købet god historiefortælling, forfatteren præsenterer sine læsere. Stilen er mundret og livlig, ja undertiden i visse afsnit så sprælsk, at den truer med at tage magten fra penneføreren. Det er også nok den intense optagethed af emnet, som stilen afspejler, der er skyld i, at der er smuttet en del småfejl med, der for en faghistoriker virker irriterende, og som kunne have været klaret med et opslag – enten for den generelle kontrols skyld, eller fordi man altid bør være skeptisk over for sin hukommelse, når det gælder ting, man vil bruge i en anden sammenhæng end den, hvori man har lært dem.

Men lad det nu være; en opremsning tjener intet formål, og fejlene kan i al fald

ikke tage noget fra den glæde, som bogen utvivlsomt må have vakt i de to Hadsherred-sogne, for selv om indholdet i og for sig er traditionelt nok – med oldtid, kirker, skoler, administration, gårde, fattigvæsen, landbrug osv., så er alt dette alligevel anskuet på en måde, så livet og dagligdagen bag det hele kommer med, og ikke nok med det – det er også bestandig sat ind i en rigshistorisk sammenhæng. Til rigshistorien hører vel også Niels Blicher, landøkonomen, og digtersønnen St. St. Blicher, der – naturligt for en Randlevhistorie – vies et særligt kapitel. Det er også prisværdigt, at fortælleren har haft mod til at gå helt op til kommunesammenlægningen i 1970, da de to sogne kom under Odder storkommune. Hensynet til de nulevende har nok gjort behandlingen af de 25 år efter 2. verdenskrig lidt skitse-mæssig; men det store tidehverv afmales alligevel i ind imellem helt poetiske billeder.

Bogens tekst er fortræffeligt suppleret med masser af illustrationer, gamle og nye – de sidste i de fleste tilfælde optaget til den – og med fyldige billedtekster. I enkelte tilfælde har forfatteren fundet det nødvendigt at illustrere noget, som han ikke har kunnet finde lokal dækning for, og han er da gået uden for sine sogne – uden at *det* på nogen måde virker forstyrrende. Et veloplysende personregister, en kildefortegnelse og herreds- og sognekort afrunder bogen, der også i typografisk henseende præsenterer sig smukt. I kildefortegnelsen mangler desværre trykkeår for de fleste bøger; det er generende, hvis interesserede vil rekvirere dem fra et af de videnskabelige biblioteker.

Finn H. Lauridsen

Esbern Jespersen: *Hedens Børn*. (Poul Kristensen, Herning, 1975). 175 s.

Den hede, Esbern Jespersen hentyder til i sin titel, er Bostrup Hede syd for Jebjerg i Salling. Personkredsen og miljøet har

han første gang præsenteret i festskriftet til H. P. Hansen, Herning, fra 1949, og 1954 udsendte han på Fremad en mere detaljeret skildring. Det er denne, der med visse tilføjelser og nu med illustrationer er blevet genudsendt. Bogen er lidt svær at placere. Den har en historisk kerne i Jespersens egen familie, man møder Jeppe Aakjær, Esper Andersen, Carl Hansen Vinde, Helge Hostrup, Albinus Jensen m.fl.; men hvor historien holder op, og fiktionen begynder, er ikke til at afgøre. Det antydes, at visse personer er sammensat af flere, og det siges rent ud, at Jespersen ikke selv er en Fjaldsøn (fjald = ødemark er navnet på »hovedfamilien«). Det er en skam, for det kunne han godt have været tjent med, og det er da også et spørgsmål, om man skal tro det. Tidsbilledet er fantastisk godt truffet; det er næppe gjort bedre. Stilen ligner de gamle bønder selv: nøgtern og uden de store følelser – men med så meget mere bagved for den, som kan fornemme det.

Mod bogens slutning undrer Dorthe Fjald sig over, at manden Ole ikke er kommet med i Kongenshus Mindepark. »Vi kan ikke alle lakkes på enden«, svarer sønnen Ebbe, der er lærer. Ole Fjald har fået det smukkeste minde i denne bog, og man kan kun ærgre sig over, at han ikke hed Jespersen, og at sønnen ikke i stedet for Ebbe hed Esbern. Eller gjorde de det alligevel?

Finn H. Lauridsen

Vald. Andersen: *Hald Hovedgård 1435–1975. Niels Bugges borg. Slot og len. Kulturcenter*. (Poul Kristensens Forlag, Herning, 1977). 313 s.

Få danske herregårde har vel som Hald en duft af dramatisk-romantisk fortid over sig: Niels Bugge, biskop Jørgen Friis, de Limaerne (Jøderne på Hald), Gregers Daa, Frederik Schinkel, Ove Høegh-Guldberg og Krabberne – navne af større og mindre betydning i Dan-